

ZWIERZĘTA

Ciekawostki o dinozaurach: 37 sprawdzonych faktów

Ciekawostki zebrał: Marcin Balana · Opublikowano: 18.10.2026 · Zaktualizowano: 20.10.2026 · Zweryfikowano: 19.10.2026

Dinozaury pojawiły się około 245 mln lat temu i przez prawie 180 mln lat dominowały na lądach, a jedna ich linia przetrwała do dziś jako ptaki. Tyranozaur gryzł z siłą do 34 522 niutonów, a z jaj dinozaurów młode wykluwały się po około 3–6 miesiącach. Polska ma własne odkrycia: tropy z Gór Świętokrzyskich, ponad 1000 znalezisk z Borkowic i drapieżnika Smok wawelski z Lisowic.

NAJWAŻNIEJSZE W SKRÓCIE

- Dinozaury pojawiły się około 245 mln lat temu, a większość wymarła około 66 mln lat temu.
- Nazwę Dinosauria zaproponował Richard Owen w 1842 r., a pierwszym nazwanym dinozaurem był megalozaur z 1824 r.
- Tyranozaur mógł gryźć z siłą do 34 522 niutonów.
- Młode dinozaury wykluwały się z jaj po około 3–6 miesiącach.
- Pierwsze tropy dinozaurów w Polsce rozpoznał w 1959 r. dr Władysław Karaszewski z Państwowego Instytutu Geologicznego.
- W kopalni w Borkowicach od 2021 r. wydobyto ponad 1000 tropów, kości i koprolitów dinozaurów.
- Polsko-mongolskie wyprawy na pustynię Gobi w latach 1963–1971 przywiozły m.in. kończyny przednie deinocheira o długości 2,4 m.

Kim były dinozaury

1 Dinozaury żyły na Ziemi przez prawie 180 mln lat

Dinozaury pojawiły się około 245 mln lat temu, blisko początku środkowego triasu, i przez prawie 180 mln lat żyły na całym świecie. Większość wymarła do końca kredy, około 66 mln lat temu. Liczne dowody pokazują jednak, że jedna ich linia przekształciła się około 155 mln lat temu w ptaki. Obfitość skamieniałości świadczy o tym, że dinozaury dominowały na lądach w erze mezozoicznej.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

2 Nazwa „dinozaur” powstała w 1842 r.

Nazwę Dinosauria zaproponował w 1842 r. angielski anatom Richard Owen. Pochodzi ona od greckich słów „deinos”, czyli „straszny” lub „straszliwie wielki”, i „sauros”, czyli „gad” lub „jaszczur”. Owen objął nią 3 wymarłe olbrzymy: megalozaura, iguanodona i hyleozaura, których kości odkryto na początku XIX w. w południowej Anglii.[1][2]

Źródła: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16; Natural History Museum (Londyn), Dinosauria: How the 'terrible lizards' got their name , Data odczytu: 2026.10.16

3 Dinozaury miały 5 kręgów w miednicy

Richard Owen wyróżnił dinozaury z 3 powodów. Były duże, a przy tym lądowe, w przeciwieństwie do znanych już wodnych ichtiozaurów i plezjozaurów. Miały 5 kręgów w obrębie miednicy, podczas gdy większość znanych gadów ma ich tylko 2. Kończyny trzymały pod ciałem jak kolumny, podobnie jak słonie, a nie rozstawione na boki jak jaszczurki.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

4 Znamy ponad 800 nazw rodzajów dinozaurów

Do dinozaurów zalicza się dziś ponad 800 nazw rodzajowych i co najmniej 1000 gatunków, a co roku przybywają nowe. Nie wszystkie są jednak ważne, bo część opisano na podstawie fragmentów, które mogły pochodzić z różnych zwierząt. Znane taksony to według szacunków 10–25% rzeczywistej różnorodności dinozaurów, a znalezione szczątki to prawdopodobnie mniej niż 0,0001% wszystkich żyjących kiedyś osobników.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

5 Dinozaury dzielą się na 2 grupy według budowy miednicy

W 1887 r. Anglik H.G. Seeley zauważył, że dinozaury mają jeden z 2 typów miednicy: podobny do ptasiego albo do gadziego. Podzielił je więc na ptasiomiedniczne (Ornithischia) i gadziomiedniczne (Saurischia). Do ptasiomiednicznych należą m.in. stegozaury, ankylozaury i dinozaury rogate, a do gadziomiednicznych drapieżne dinozaury i olbrzymie roślinożerne zauropody.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

Jak żyły dinozaury

6 Pióra dinozaurów mogły pełnić co najmniej 3 funkcje

Pierwsze pióra dinozaurów nie służyły do latania, ale mogły pełnić co najmniej 3 inne funkcje. Ślady piór zachowały się u niektórych dinozaurów, m.in. dromeozaurów. Naukowcy przypuszczają, że pióra pomagały regulować temperaturę ciała, maskować się i utrzymywać równowagę w biegu. Część badaczy uważa, że pióra były u dinozaurów powszechne, choć większość gatunków przedstawia się bez nich.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

7 Welociraptor miał na przedramieniu 6 guzków po piórach

Na kości przedramienia welociraptora, wykopanej w Mongolii w 1998 r., naukowcy znaleźli 6 guzków, do których u ptaków przyczepiają się lotki. Wyniki opublikowano w 2007 r. w „Science”. Zbadany welociraptor miał około 0,9 m wysokości i 1,5 m długości oraz ważył około 14 kg.[3]

Źródło: American Museum of Natural History, Velociraptor Had Feathers , Data publikacji: 2007.11.28, Data odczytu: 2026.10.19

8 Młode dinozaury wykluwały się z jaj po 3–6 miesiącach

Wysiadywanie jaj dinozaurów trwało od około 3 do 6 miesięcy, wykazał zespół Gregory'ego Ericksona w pracy opublikowanej w 2017 r. w „PNAS”. Badacze liczyli linie przyrostowe w zębach zarodków. U małego i dużego dinozaura ptasiomiednicznego inkubacja trwała około 2,8 i 5,8 miesiąca, czyli tak wolno jak u gadów. Dla porównania jaja ptaków wykluwają się średnio w ciągu 11–85 dni.[4]

Źródło: Erickson G.M. i in., Dinosaur incubation periods directly determined from growth-line counts in embryonic teeth show reptilian-grade development , Data odczytu: 2026.10.19

9 Tyranozaur gryzł z siłą do 34 522 niutonów

Tyranozaur mógł gryźć z siłą od 8526 do 34 522 niutonów, a nacisk jego zębów wynosił 718–2974 megapaskali. Takie wartości podali w 2017 r. Paul Gignac i Gregory Erickson w „Scientific Reports”, w pracy o biomechanice skrajnej osteofagii, czyli zjadania kości. Dzięki tak silnemu ugryzieniu tyranozaur kruszył i zjadał kości.[5]

Źródło: Gignac P.M., Erickson G.M., The Biomechanics Behind Extreme Osteophagy in Tyrannosaurus rex , Data odczytu: 2026.10.19

10 Deinocheir połykał ryby i ponad 1000 kamieni

W żołądku deinocheira, opisanego w 2014 r. w „Nature”, znaleziono ponad 1000 gastrolitów, czyli połkniętych kamieni, oraz kręgi i łuski ryb. Autorzy uznali deinocheira za ogromnego wszystkożercę, który żył w środowiskach umiarkowanie wilgotnych. Był największym znanym ornitomimozauem.[6]

Źródło: Lee Y.-N. i in., Resolving the long-standing enigmas of a giant ornithomimosaur Deinocheirus mirificus , Data odczytu: 2026.10.19

Olbrzymy i rekordziści

11 Argentynozaur mógł mieć około 35 m długości

Jednym z kandydatów do miana największego dinozaura jest argentyozaur, odkryty w Argentynie w 1987 r. Według londyńskiego Muzeum Historii Naturalnej miał około 35 m długości i ważył około 70 ton. Dokładną wielkość argentynozaura trudno oszacować, bo jego szczątki są niekompletne, a szacunki się różnią. Szczątki dinozaurów znaleziono na wszystkich kontynentach.[1][7]

Źródła: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16; Natural History Museum (Londyn), Argentinosaurus (Dino Directory) , Data odczytu: 2026.10.16

12 Patagotytan ważył około 70 ton

Patagotitan mayorum, tytanozaur sprzed około 100–95 mln lat, ważył według szacunków około 70 ton, tyle co 10 słoni afrykańskich, i mierzył około 37 m długości. Masę oszacowano na podstawie obwodu kości udowej i ramiennej. Aby się wyżywić, zjadał około tony roślin dziennie. O skamieniałościach ranczer poinformował w 2012 r., a wykopaliska trwały 18 miesięcy.[8]

Źródło: American Museum of Natural History, Patagotitan mayorum (OLOGY) , Data odczytu: 2026.10.19

13 Szkielet Sue jest kompletny w około 90%

Sue, najbardziej kompletny znany szkielet tyranozaura, zachował się w około 90%. Znalaziono go 12 sierpnia 1990 r. w Dakocie Południowej. Mierzy 4 m wysokości i 12,5 m długości. Według Księgi Rekordów Guinnessa 4 października 1997 r. Muzeum Fielda w Chicago kupiło go na aukcji Sotheby's w Nowym Jorku za 8 362 500 dolarów.[9]

Rekord Źródło: Guinness World Records, Most complete Tyrannosaurus rex skeleton , Data odczytu: 2026.10.19

14 Pancerny nodozaur z kopalni w Albercie ma około 110 mln lat

Najlepiej zachowanym dinozaurem pancernym według Księgi Rekordów Guinnessa jest nodozaur sprzed około 110 mln lat, nazwany w 2017 r. Borealopelta markmitchelli. Odkrył go 21 marca 2011 r. Sean Funk przy wydobywaniu piasków ropośnych w północnej Albercie w Kanadzie. Za życia mierzył około 5,5 m i ważył ponad 1300 kg. Preparacja trwała 5,5 roku.[10]

Rekord Źródło: Guinness World Records, Best-preserved armoured dinosaur , Data odczytu: 2026.10.19

Jak odkrywano dinozaury

15 W 1676 r. kość dinozaura uznano za kość słonia

W 1676 r. Robert Plot z Uniwersytetu Oksfordzkiego zamieścił w dziele przyrodniczym rysunek końca kości udowej, który najpewniej należał do dinozaura. Plot uważał, że kość mogła pochodzić od słonia sprowadzonego do Brytanii w czasach rzymskich. Według części badaczy legendy o gryfach z VII w. p.n.e. mogły z kolei powstać po odkryciach szczątków protoceratopsów w Mongolii.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

16 W 1818 r. kości dinozaura wzięto za ludzkie

Najstarszy zachowany opublikowany opis szczątków dinozaura to notatka Nathana Smitha z 1820 r. Kości znalazł w 1818 r. Solomon Ellsworth Jr., kopiąc studnię w Windsor w stanie Connecticut. Uznano je wtedy za ludzkie, a dopiero znacznie później za szczątki anchizaura. Już w 1800 r. w Massachusetts znaleziono ślady przypominające ptasie, przypisane „krukowi Noego”, a dziś uznane za tropy dinozaurów.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

17 Megalozaur został w 1824 r. pierwszym nazwanym dinozaurem

W 1824 r. William Buckland nazwał i opisał megalozaura. Według Muzeum Historii Naturalnej Uniwersytetu Oksfordzkiego był to pierwszy dinozaur, który otrzymał naukową nazwę. Megalozaur mierzył około 9 m i żył na terenie dzisiejszego Oksfordu około 160 mln lat temu.[11]

Źródło: Oxford University Museum of Natural History, Megalosaurus , Data odczytu: 2026.10.19

18 W 1854 r. pokazano pierwsze naturalnej wielkości modele dinozaurów

Zainteresowanie dinozaurami osiągnęło szczyt w latach 50. XIX w. Pod kierunkiem Richarda Owena rzeźbiarz Waterhouse Hawkins wykonał naturalnej wielkości modele iguanodona i megalozaura dla londyńskiego Kryształowego Pałacu, wzniesionego na Wielką Wystawę z 1851 r. W 1854 r. pokazano je razem z modelami plezjozaurów, ichtiozaurów i krokodyli.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

19 W 1878 r. w belgijskiej kopalni odkryto dziesiątki iguanodonów

W 1878 r. w Bernissart w Belgii górnicy przypadkiem odstonili w kopalni węgla kilkadziesiąt kompletnych szkieletów iguanodonów. Przez wiele lat wydobyto i odrestaurowano tysiące kości, a pierwszy szkielet wystawiono w 1883 r. Znaleźisko jako pierwsze zasugerowało, że niektóre dinozaury żyły w grupach, i jasno pokazało, że część z nich chodziła na 2 nogach.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

20 Pierwszy szkielet tyranozaura odkryto w 1902 r.

Pierwszy szkielet Tyrannosaurus rex odkrył Barnum Brown w 1902 r. w Hell Creek w Montanie. 6 lat później, w 1908 r., znalazł w Big Dry Creek prawie kompletny szkielet z „doskonałą” czaszką, oznaczony AMNH 5027. Ten tyranozaur ma szczękę długości około 1,2 m i zęby o długości około 15 cm. Dziś wiadomo, że gatunek żył 69–66 mln lat temu.[12]

Źródło: American Museum of Natural History, Tyrannosaurus rex , Data odczytu: 2026.10.19

Słynne dinozaury w muzeach

21 Dippy przyjechał do Londynu w 1905 r. w 36 skrzyniach

Dippy, odlew szkieletu diplodoka z 292 kości, przybył do Muzeum Historii Naturalnej w Londynie w 36 skrzyniach i został odstonięty 12 maja 1905 r. Jest jedną z 10 replik oryginału, którego kości robotnicy kolejowi wykopali w Wyomingu w 1899 r. Diplodok żył 156–145 mln lat temu. Dippy był pokazywany w Londynie do 4 stycznia 2017 r.[13]

Źródło: Natural History Museum, Diplodocus: this is your life , Data odczytu: 2026.10.19

22 Stegozaur Sophie żył około 150 mln lat temu

Sophie to jeden z najbardziej kompletnych szkieletów stegozaura, jakie znaleziono, a zwierzę żyło około 150 mln lat temu, w jurze. Szkielet odkrył w 2003 r. zawodowy poszukiwacz skamieniałości Bob Simon w Wyomingu. Muzeum Historii Naturalnej w Londynie wystawia go na stałe od grudnia 2014 r. Kości zachowały się trójwymiarowo, a nie spłaszczone przez czas.[14]

Źródło: Natural History Museum, Stegosaurus brought to life , Data odczytu: 2026.10.19

23 Tyranozaur ze Smithsonian ma zachowane 80–85% szkieletu

Tyranozaura nazwanego „Nation’s T. rex” znalazła w 1988 r. ranczerka Kathy Wankel na terenach federalnych we wschodniej Montanie. Zespół Muzeum Gór Skalistych pod kierunkiem Jacka Hornera wydobył go w latach 1989–1990, odzyskując 80–85% szkieletu. Narodowe Muzeum Historii

Naturalnej Smithsonian w Waszyngtonie wypożyczyło go na 50 lat od Korpusu Inżynieryjnego Armii USA.[15]

Źródło: Smithsonian Insider, Smithsonian welcomes the Nation's T. rex to Washington, D.C. , Data publikacji: 2014.04.16, Data odczytu: 2026.10.19

Koniec ery dinozaurów

24 W 1980 r. w warstwie z czasu wymierania znaleziono nawet 160 razy więcej irydu

W 1980 r. zespół Luisa Alvareza opisał w „Science” wapienie z Włoch, Danii i Nowej Zelandii z czasu wymierania na granicy kredy i trzeciorzędu. Zawartość irydu była w nich odpowiednio około 30, 160 i 20 razy wyższa niż zwykle. Autorzy uznali, że iryd pochodzi z kosmosu, i zaproponowali, że wymieranie wywołało uderzenie planetoidy o średnicy około 10 ± 4 km, której pył przyciemnił niebo.[16]

Źródło: Alvarez L.W. i in., Extraterrestrial cause for the cretaceous-tertiary extinction , Data publikacji: 1980.06.06, Data odczytu: 2026.10.16

25 Wymieranie sprzed 66 mln lat było jednym z 3 największych w historii

Wymieranie na granicy kredy i paleogenu było jednym z 3 największych masowych wymierań w ciągu ostatnich 500 mln lat. W 2010 r. międzynarodowy zespół badaczy podsumował dane z całego świata i uznał, że wywołało je uderzenie planetoidy w Chicxulub w Meksyku. Warstwa z materiałem wyrzuconym przez uderzenie występuje na całej Ziemi i zbiega się w czasie z początkiem wymierania.[17][18]

Źródła: Schulte P. i in., The Chicxulub asteroid impact and mass extinction at the Cretaceous-Paleogene boundary , Data publikacji: 2010.03.05, Data odczytu: 2026.10.16; Natural History Museum (Londyn), How an asteroid ended the age of the dinosaurs , Data publikacji: 2020.11.18, Data odczytu: 2026.10.16

Dinozaury w Polsce i polscy badacze

26 Pierwsze tropy dinozaurów w Polsce rozpoznano w 1959 r.

Latem 1959 r. dr Władysław Karaszewski z Państwowego Instytutu Geologicznego po raz pierwszy rozpoznał ślady łap dinozaurów na 2 niepozornych odłamkach skalnych. Znalazł je w Glinianym Lesie koło Kielc. Według Państwowego Instytutu Geologicznego było to początkiem wielu kolejnych odkryć tropów dinozaurów w Polsce.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

27 W Borkowicach wydobyto ponad 1000 złazisk dinozaurów

Latem 2021 r. naukowcy, m.in. z Państwowego Instytutu Geologicznego, zaczęli wydobywać tropy, kości i koprolity dinozaurów w odkrywkowej kopalni surowców ilastych w Borkowicach w województwie mazowieckim. Do dziś wydobyto ponad 1000 złazisk, w tym tropy dinozaurów drapieżnych o długości 40 cm. Choć liczą ponad 200 mln lat, są doskonale zachowane.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

28 W Sołtykowie są tropy 10-metrowych zauropodów

W Sołtykowie w Górach Świętokrzyskich odkryto liczne tropy zauropodów, które Państwowy Instytut Geologiczny przypisuje wczesnojurańskim wulkanodonom o długości około 10 m. Były to roślinożerne zwierzęta z długą szyją i ogonem, wędrujące w stadach. Do rozdrabniania pokarmu w żołądku używały potykanych kamieni, czyli gastrolitów.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

29 Tropy 6-metrowego dilofozaura znaleziono w Sołtykowie

Dilofozaur, jeden z pierwszych dużych drapieżnych teropodów, osiągał około 6 m długości przy masie 400–450 kg. Na głowie miał 2 charakterystyczne grzebienie kostne, biegnące od nozdrzy aż po czubek czaszki. Jego tropy są znane m.in. z Sołtykowa w Górach Świętokrzyskich, gdzie zachowały się także ślady roślinożernych zauropodów.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

30 W Tatrach odkryto tropy krewniaków 2,5-metrowych celofyzów

W Tatrach, dość nieoczekiwanie, znaleziono odciski stóp krewniaków celofyzów, drapieżnych dinozaurów mierzących około 2,5 m. Celofyzy należały do prymitywnej grupy ceratozaurów, były lekko zbudowane i ważyły około 30 kg. Tatrzańskie tropy powstały w skałach z końca triasu, a ich autorzy byli drapieżnikami.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

31 Na Roztoczu chodziły 12-metrowe hadrozaury

Hadrozaury dorastały nawet do 12 m, a przeciętny dorosły osobnik ważył około 3 ton. Te roślinożerne dinozaury poruszały się zarówno na 4, jak i na 2 nogach. Ich tropy odkryto na Roztoczu. Według Państwowego Instytutu Geologicznego świadczą one o tym, że region ten był niegdyś ciepłym i wilgotnym środowiskiem.[19]

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów , Data odczytu: 2026.10.19

32 W Bałtowie znaleziono przypuszczalny trop stegozaura z późnej jury

W 2002 r. Gerard Gierliński i Karol Sabath opisali w „Acta Palaeontologica Polonica” trop z bloku dolomitu z Bałtowa, na północnym skraju Gór Świętokrzyskich. Kształt odcisku pasuje do szkieletu stopy stegozaura. Był to drugi ślad późnojurańskich dinozaurów z Polski, bo wcześniej polskie dinozaury znano głównie z tropów z dolnej jury.[20]

Źródło: Gierliński G., Sabath K., Przypuszczalny trop stegozaura z późnej jury Polski , Data odczytu: 2026.10.19

33 Smok wawelski z Lisowic mierzył 5–6 m

W 2012 r. polscy paleontolodzy Grzegorz Niedźwiedzki, Tomasz Sulej i Jerzy Dzik opisali dużego drapieżnego archozaura z Lisowic w południowej Polsce i nazwali go Smok wawelski. Żył około 205–200 mln lat temu, pod koniec triasu. Jego szkielet mierzył 5–6 m, a czaszka 50–60 cm. Był

większy od wszystkich znanych drapieżnych archozaurów z późnego triasu i wczesnej jury Europy Środkowej, w tym dinozaurów teropodów.[21]

Źródło: Niedźwiedzki G., Sulej T., Dzik J., A large predatory archosaur from the Late Triassic of Poland , Data publikacji: 2012.06, Data odczytu: 2026.10.16

34 Sylezaur z Krasiejowa żył około 230 mln lat temu

W 2003 r. prof. Jerzy Dzik opisał na podstawie kilkuset dobrze zachowanych kości gada dinozaurokształtnego z Krasiejowa koło Opola. Nazwał go Silesaurus opolensis. Zwierzę żyło około 230 mln lat temu i miało rozmiary dużego psa. Według Uniwersytetu Warszawskiego linia dinozaurów i ptaków oddzieliła się od linii krokodyli w triasie, około 250 mln lat temu.[22]

Źródło: Uniwersytet Warszawski, A new interpretation of the origin of dinosaurs , Data odczytu: 2026.10.19

35 W odchodach sprzed około 230 mln lat zachowały się chrząszcze

W 2021 r. naukowcy opisali skamieniały kał z późnego triasu, sprzed około 230 mln lat, z Krasiejowa w Polsce, w którym zachowały się trójwymiarowe szczątki maleńkich chrząszczy. Nowy gatunek nazwano Triamyxa coprolithica. Niektóre okazy są niemal kompletne, z delikatnymi odnóżami i czułkami, zachowanymi prawie tak dobrze jak w bursztynie. Autorem odchodów był prawdopodobnie Silesaurus opolensis, krewny dinozaurów z grupy dinozaurokształtnych.[23][24]

Źródła: Qvarnström M. i in., Exceptionally preserved beetles in a Triassic coprolite of putative dinosauriform origin , Data publikacji: 2021.06.30, Data odczytu: 2026.10.16; Uppsala University, New beetle found in fossil faeces attributed to dinosaur ancestor , Data publikacji: 2021.06.30, Data odczytu: 2026.10.16

36 Polacy w latach 1963–1971 zorganizowali 8 wypraw na pustynię Gobi

W latach 1963–1971 polscy paleontolodzy odbyli 8 polsko-mongolskich wypraw paleontologicznych, z których wszystkie poza jedną prowadziła Zofia Kielan-Jaworowska. Po stronie polskiej wzięło w nich udział 30 osób. Wśród opisanych znalezisk były pierwsze szczątki dinozaurów grubogłowych odkryte poza Ameryką Północną. Wyniki opublikowano w 10 tomach w latach 1969–1984.[25]

Źródło: Instytut Paleobiologii PAN, Gobi Desert, Mongolia , Data odczytu: 2026.10.19

37 Polska wyprawa z 1965 r. znalazła ramiona deinocheira o długości 2,4 m

W 1965 r. polsko-mongolska wyprawa paleontologiczna znalazła w Altan Uul na południu pustyni Gobi olbrzymie kończyny przednie dinozaura o długości 2,4 m. Na ich podstawie opisano gatunek Deinocheirus mirificus. Przez prawie 50 lat deinocheir był jednym z najbardziej zagadkowych dinozaurów, bo nie znano reszty jego ciała. Wyjaśniły to dopiero kolejne okazy opisane w 2014 r.[6]

Źródło: Lee Y.-N. i in., Resolving the long-standing enigmas of a giant ornithomimosaur Deinocheirus mirificus , Data odczytu: 2026.10.19

Dinozaury w liczbach

Parametr | Wartość

Pojawienie się dinozaurów | ok. 245 mln lat temu

Wymarcie większości dinozaurów | ok. 66 mln lat temu

Nazwy rodzajów dinozaurów | ponad 800

Pierwszy nazwany dinozaur (megalozaur) | 1824 r.

Długość argentynozaura | ok. 35 m

Siła ugryzienia tyranozaura | do 34 522 N

Czas wysiadywania jaj | ok. 3–6 miesięcy

Kompletność szkieletu Sue | ok. 90%

Znaleziska z Borkowic | ponad 1000

Ramiona deinocheira (wyprawa z 1965 r.) | 2,4 m

Źródła danych: Encyclopaedia Britannica, Natural History Museum (Londyn), Oxford University Museum of Natural History, Proceedings of the National Academy of Sciences, Scientific Reports, Guinness World Records, PIG-PIB, Nature. Stan na 19 października 2026 r.

Mity i fakty o dinozaurach

FAŁSZ

„Wszystkie dinozaury wymarły”

Jedna linia dinozaurów przekształciła się około 155 mln lat temu w ptaki.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

FAŁSZ

„Ichtiozaury i plezjozaury to dinozaury”

Richard Owen wyróżnił dinozaury m.in. dlatego, że były lądowe, w przeciwieństwie do wodnych ichtiozaurów i plezjozaurów.[1]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Dinosaur , Data odczytu: 2026.10.16

FAŁSZ

„Smok wawelski z Lisowic na pewno był dinozaurem”

Jego szkielet ma cechy zarówno dinozaurów teropodów, jak i dużych archozaurów z linii krokodyli, dlatego autorzy nie przesadzili o jego przynależności.[21]

Źródło: Niedźwiedzki G., Sulej T., Dzik J., A large predatory archosaur from the Late Triassic of Poland , Data publikacji: 2012.06, Data odczytu: 2026.10.16

FAŁSZ

„Velociraptor był wielkości człowieka i nie miał piór”

Zbadany velociraptor miał około 0,9 m wysokości i ważył około 14 kg, a na kości przedramienia miał 6 guzków po piórach.[3]

Źródło: American Museum of Natural History, Velociraptor Had Feathers , Data publikacji: 2007.11.28, Data odczytu: 2026.10.19

FAŁSZ

„Jaja dinozaurów wykluwały się tak szybko jak ptasie”

Wysiadywanie jaj dinozaurów trwało około 3–6 miesięcy, a jaja ptaków wykluwają się w ciągu 11–85 dni.[4]

Źródło: Erickson G.M. i in., Dinosaur incubation periods directly determined from growth-line counts in embryonic teeth show reptilian-grade development , Data odczytu: 2026.10.19

Źródła

1. Encyclopaedia Britannica, Dinosaur. Adres: <https://www.britannica.com/animal/dinosaur>. Data odczytu: 2026.10.16.
2. Natural History Museum (Londyn), Dinosauria: How the 'terrible lizards' got their name. Adres: <https://www.nhm.ac.uk/discover/how-dinosaurs-got-their-name.html>. Data odczytu: 2026.10.16.
3. American Museum of Natural History, Velociraptor Had Feathers. Adres: <https://www.amnh.org/explore/news-blogs/velociraptor-feather-evidence>. Data publikacji: 2007.11.28. Data odczytu: 2026.10.19.
4. Erickson G.M. i in., Dinosaur incubation periods directly determined from growth-line counts in embryonic teeth show reptilian-grade development. Wydawca: Proceedings of the National Academy of Sciences. Wydanie: t. 114, nr 3, 2017. Strony: 540–545. Adres: <https://doi.org/10.1073/pnas.1613716114>. Data odczytu: 2026.10.19.
5. Gignac P.M., Erickson G.M., The Biomechanics Behind Extreme Osteophagy in Tyrannosaurus rex. Wydawca: Scientific Reports. Wydanie: t. 7, 2017. Strony: 2012. Adres: <https://doi.org/10.1038/s41598-017-02161-w>. Data odczytu: 2026.10.19.
6. Lee Y.-N. i in., Resolving the long-standing enigmas of a giant ornithomimosaur Deinococheirus mirificus. Wydawca: Nature. Wydanie: t. 515, nr 7526, 2014. Strony: 257–260. Adres: <https://doi.org/10.1038/nature13874>. Data odczytu: 2026.10.19.
7. Natural History Museum (Londyn), Argentinosaurus (Dino Directory). Adres: <https://www.nhm.ac.uk/discover/dino-directory/argentinosaurus.html>. Data odczytu: 2026.10.16.
8. American Museum of Natural History, Patagotitan mayorum (OLogy). Adres: <https://www.amnh.org/explore/ology/ology-cards/373-patagotitan-mayorum>. Data odczytu: 2026.10.19.
9. Guinness World Records, Most complete Tyrannosaurus rex skeleton. Adres: <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/74707-largest-and-most-complete-tyrannosaurus-rex-skeleton>. Data odczytu: 2026.10.19.
10. Guinness World Records, Best-preserved armoured dinosaur. Adres: <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/640567-best-preserved-armoured-dinosaur>. Data odczytu: 2026.10.19.
11. Oxford University Museum of Natural History, Megalosaurus. Adres: <https://oumnh.ox.ac.uk/megalosaurus-0>. Data odczytu: 2026.10.19.
12. American Museum of Natural History, Tyrannosaurus rex. Adres: <https://www.amnh.org/exhibitions/permanent/fossil-halls/saurischian-dinosaurs/tyrannosaurus-rex>. Data odczytu: 2026.10.19.
13. Natural History Museum, Diplodocus: this is your life. Adres: <https://www.nhm.ac.uk/discover/diplodocus-this-is-your-life.html>. Data odczytu: 2026.10.19.
14. Natural History Museum, Stegosaurus brought to life. Adres: <https://nhm.ac.uk/discover/stegosaurus-brought-to-life.html>. Data odczytu: 2026.10.19.
15. Smithsonian Insider, Smithsonian welcomes the Nation's T. rex to Washington, D.C.. Adres: <https://insider.si.edu/2014/04/smithsonian-welcomes-nations-t-rex-washington-d-c/>. Data publikacji: 2014.04.16. Data odczytu: 2026.10.19.
16. Alvarez L.W. i in., Extraterrestrial cause for the cretaceous-tertiary extinction. Wydawca: Science. Wydanie: t. 208, nr 4448, 1980. Strony: 1095–1108. Adres: <https://doi.org/10.1126/science.208.4448.1095>. Data publikacji: 1980.06.06. Data odczytu: 2026.10.16.
17. Schulte P. i in., The Chicxulub asteroid impact and mass extinction at the Cretaceous-Paleogene boundary. Wydawca: Science. Wydanie: t. 327, nr 5970, 2010. Strony: 1214–1218. Adres: <https://doi.org/10.1126/science.1177265>. Data publikacji: 2010.03.05. Data odczytu: 2026.10.16.
18. Natural History Museum (Londyn), How an asteroid ended the age of the dinosaurs. Adres:

<https://www.nhm.ac.uk/discover/how-an-asteroid-caused-extinction-of-dinosaurs.html>. Data publikacji: 2020.11.18. Data odczytu: 2026.10.16.

19. Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Poczet Polskich Dinozaurów. Adres: <https://www.pgi.gov.pl/dokumenty-pig-pib-all/geoturystyka/foldery-popularnonaukowe/10817-11-poczet-dinozaurow.html>. Data odczytu: 2026.10.19.

20. Gierliński G., Sabath K., Przypuszczalny trop stegozaura z późnej jury Polski. Wydawca: Acta Palaeontologica Polonica. Wydanie: t. 47, nr 3, 2002. Strony: 561–564. Adres: <https://app.pan.pl/streszczenie/item/app47-561.html?pdf=41>. Data odczytu: 2026.10.19.

21. Niedźwiedzki G., Sulej T., Dzik J., A large predatory archosaur from the Late Triassic of Poland. Wydawca: Acta Palaeontologica Polonica. Wydanie: t. 57, nr 2, 2012. Strony: 267–276. Adres: <https://doi.org/10.4202/app.2010.0045>. Data publikacji: 2012.06. Data odczytu: 2026.10.16.

22. Uniwersytet Warszawski, A new interpretation of the origin of dinosaurs. Adres: <https://en.uw.edu.pl/a-new-interpretation-of-the-origin-of-dinosaurs/>. Data odczytu: 2026.10.19.

23. Qvarnström M. i in., Exceptionally preserved beetles in a Triassic coprolite of putative dinosauriform origin. Wydawca: Current Biology. Wydanie: t. 31, nr 15, 2021. Strony: 3374–3381.e5. Adres: <https://doi.org/10.1016/j.cub.2021.05.015>. Data publikacji: 2021.06.30. Data odczytu: 2026.10.16.

24. Uppsala University, New beetle found in fossil faeces attributed to dinosaur ancestor. Adres: <https://www.uu.se/en/press/press-releases/2021/2021-06-30-new-beetle-found-in-fossil-faeces-attributed-to-dinosaur-ancestor>. Data publikacji: 2021.06.30. Data odczytu: 2026.10.16.

25. Instytut Paleobiologii PAN, Gobi Desert, Mongolia. Adres: <https://www.paleo.pan.pl/research-department/excavations/gobi-desert-mongolia.html>. Data odczytu: 2026.10.19.